

עמק השלום

לא ברור מי הגה שם זה, אך הכינויים שדבקו במקום הולמים את האוויר הצח, המרחבים, היערות, זרימת המים ומסתרי המערות. ותיקי האזור מייחסים את השם לשני גרמנים, אנשי שלום, שהתיישבו כאן לפני שנים. שניהם, מכת 'אוהבי ישראל', האמינו כי ביום הגאולה היהודים, יובילו את התרבות העולמית... המלים גבוהות, אבל הכוונות טובות. בעמל רב נאחזו הגרמנים בקרקע, ולאט לאט בנו את המקום. הם שתלו, זרעו, נטעו את שבעת המינים וחייו מפרי עמלם הצנוע. בכניסה הציבו שלט גדול: "הכניסה מותרת" ובכך הזמינו את המטיילים ביערות מנשה להיכנס פנימה ולאכול את הארוחה שהביאו עימם, לקטוף מעצי הפרי, לשבת בחדר ההיסב, לשוחח עם המארחים ולצאת מהמקום מחוזקים מן המחמאות ששני המתיישבים הרעיפו עליהם. בחלוף השנים הזדקנו השניים וכוחם תש, ובמסגרת אמונתם שאין להחזיק רכוש בעולמנו תרמו את המקום למדינה.

בשנת 1936 נרצחו על ידי ערבים שני שומרים צעירים שהוצבו במקום, יואש זולר ויצחק קליצ'בסקי. תושבי האזור המזועזעים החליטו להקים על שמם ישוב שייקרא 'רמת השניים'. שני עצי ברוש חסונים ניטעו במקום ושני המעיינות בסביבה נקראו בשמם- עין יצחק ועין יואש. הישוב לא החזיק מעמד וניטש אחרי זמן קצר. בשנת 1962 רכש את המקום אחד הגרמנים אוהבי ישראל ושם התגורר עד לפני כשנתיים.

מעשה בשני גרמנים

סיפורו של עמק השלום מתחיל באביב 1955 בגרמניה, כשהד"ר אוסקר עדר, משפטן גרמני שעבד כיועץ משפטי מצליח בבנק גדול, הצטרף לחבר מוסלמי-סופי, ויצא למסע יבשתי לפקיסטאן ולהודו. מאז שהסתיימה המלחמה חיפש עדר תשובה, הסבר לאובדן הדרך של מדינתו. הוא לא הצליח להבין איך דווקא אירופה "הנוצרית-הנאורה" הצמיחה מנהיגים אלימים כמו היטלר וסטלין, כשבאותה עת "היהודים הנחשלים" תמכו במנהיג שוחר שלום כמו גנדי. למרות שגויס לחיל האוויר הגרמני, הסתכמה הקריירה הצבאית של ד"ר עדר כטייס קרב בלא יותר מנחיתת אונס אחת במטוס תובלה רעוע. בשאר הזמן שירת בבסיס ההדרכה של חיל האוויר הגרמני, ולא היה מודע לפשעי מדינתו. בתום המלחמה, אי הידיעה לא הרגיעה את נפשו המתייסרת, ומשא האשמה הכביד עליו מיום ליום. עדר חיפש הכוונה בספרי הפילוסופיה המערבית ולא בא על סיפוקו, עד שלבסוף, בעצת ידיד, הוא פנה אל התורות המזרחיות, שבחיקן חש לראשונה כאילו דרכו מתבהרת. יום אחד ארז חפצים מועטים, ולהפתעתם הגדולה של מעסיקיו והוריו, עזב את עבודתו ויצא למסע של חייו.

בהודו המשיך עדר לשכלל את רוחניותו, וגילה שהאמת האבודה שלו קשורה בתנ"ך ובעם ישראל. באשראם מבודד פגש תיירת יוונייה, שסיפרה לו פרטים שלא ידע על העם היהודי ששב לארצו אחרי אלפיים שנות גלות. בבוקר חורפי אחד של

ינואר 1957 ארז עדר את חפציו, ולאחר מסע מייגע של ארבעה חודשים בעגלות ועל גב סוסים הגיע לשער מנדלבאום, דרכו נכנס לעיר הקודש שבארץ המובטחת.

בירושלים התערה הדוקטור ההרפתקן בחוגי האינטלקטואלים הגרמנים של האוניברסיטה העברית; הללו המליצו לו להכיר פן נוסף של ישראל- הפן הציוני התיישבותי. עדר פנה למייסדיו הי יקים של קיבוץ הזורע שבעמק יזרעאל המערבי, ואלה קיבלו אותו בסבר פנים יפות. הוא למד עברית באולפן, עבד בפרדס ויצא למסעות רגליים ארוכים ביערות האורן העוטפים את הקיבוץ. "דמותו הנמרצת של המלומד המסייר בשבילי היער, חמוש בלא יותר מתיק גב קטן, הפכה לדבר שבשגרה", מספרים בנוסטלגיה ותיקי המשק.

באחד מטילויו הרגליים הגיע עדר לעמק נסתר בין גבעות טרשיות. את העמק חצתה דרך מנדטורית ויובלים זכים התאחדו בה לנחל. בצומת הדרכים שבמרכז העמק ניצב תל קטן (שתוארך מאוחר יותר לתקופת המקרא), ולא רחוק משם עמדה תחנת שאיבה נטושה ולידה שני ברושים, שניטעו לזכרם של שני השומרים שנרצחו במקום. עדר התאהב מיד. לא עבר זמן רב ומאשה שגרה עד היום ביקנעם המושבה, הוא רוכש במקום חלקה קטנה ויחד עם אגרונום טבעוני בשם אדריאן מתיישב בה. חודשיים מאוחר יותר, בט"ו בשבט של שנת 1961, נשתלו העצים הראשונים באדמת העמק. השניים חיו שם יחד בצרף קטן והעבירו את ימיהם בניסיון עיקש לעבד את הקרקע הבתולה, תוך שמירה על אורח חיים אקולוגי.

חבלי המשיח, וסגנון

שלוש שנים חלפו וב- 1964 הגיע לעמק תיאולוג אוסטרי בן 63 בשם הרמן בצנר. בצנר הגיע לעמק בתום מסע בו חלף דרך הבלקן, טורקיה, עיראק, סוריה, לבנון וירדן. בצנר היה חוקר תנ"ך והשתייך לאגודה נוצרית בשם "ידידי אנוש". באגודה זו האמינו שהמקרא מכיל את תוכנית הזמנים האלוהית לפיה לקראת סוף המאה ה-20, האנושות נכנסת לאחרית הימים, היינו זמן של כאוס נורא וצירי לידה קשים- לקראת בואו של המשיח. (על כמות דומות גם גרמניות ראו במאמר על חיפה). בצנר האמין שעם ישראל, כנציג הסמכות האלוהית, ינהיג את יתר העמים דרך המשבר המתקרב, ויובילו לסדר עולמי חדש- והלא נאמר "כי מציון תצא תורה". בצנר סבר שתכלית חייו היא לסייע לעם הנבחר במשימה זו בכל דרך.

בין השניים נרקמה כמעט מיד ידידות קרובה, שנשענה על אהבה משותפת לעם ולארץ ישראל. יחד יצאו לסיור רגלי באזור, שם עמדו על אחת הגבעות החשופות. הרוח פרעה את זקנו הלבן והמטופח של האוסטרי, שהביט בנחל הזורם בעצלתיים דרך עמק השלום, ובצנר ידע שמצא את מקומו- מלחמת גוג ומגוג תתחיל הרי לא רחוק מכאן, בהר מגידו ("ארמגדון" בלטינית). דווקא בקרבתו, הבין, עליו לבנות מקלט. להקים את גן העדן.

השנים חלפו. שלושת תושבי עמק השלום מלאי האמונה חרשו, זרעו וקצרו. הם נטעו עצי פרי, ברושים, אורנים ואקליפטוסים ובנו בתים. בלילות, לקול יללות התנים ולאור העששית, העמיקו בכתבי הקודש- ואז התחילו להתגלע ביניהם מחלוקות תיאולוגיות קשות.

עדר חצה את הקווים. הוא התחיל להופיע בבית הכנסת של יקנעם המושבה בשבתות ובחגים, ותיכנן ברצינות גמורה את התגיירותו. בצנר, לעומתו, התבצר בנצרותו וראה בהתנהגותו של עדר בגידה. ב-1967, כשהמחלוקות גברו, עזב עדר לביקור משפחתי בגרמניה. שם הגיעה אליו ידיעה על שריפה שפרצה בעמק השלום. עדר שב מיד ארצה, וגילה שצריפיו נשרפו ורוב כתביו נעלמו כלא היו. "הבנתי שאיני רצוי יותר במקום שהקמתי", אמר. "אספתי את חפצי המועטים ועזבתי". במאי 1968 הוא נימול, שינה את שמו לאשר והתחתן עם יהודייה. מאז הוא חי בירושלים, עוסק בהוראת דרך, כתיבה ובעידוד לקשר מתוקן בין שלוש הדתות על בסיס כתבי הקודש, באמצעות "התאחדות איסלאם ישראל של אגודת שורש וכנף", שייסד יחד עם השייח' הפרופסור עבדול האדי פאלאצי.

בינתיים, בעמק השלום, המשיכו העצים לצמוח. בצנר, בשנות ה-70 לחייו, לא חשש מעבודה פיזית קשה. בידיו הוא סיקל מאות טונות של אבנים, חרש בעזרת שור, קצר בחרמש וחי בסגפנות יתרה. בצנר היה מאושר. חזונו הפך למציאות והעמק הפך לגן עדן.

בחלוף חמש שנים מעזיבת עדר, חודשים ספורים לפני מלחמת יום כיפור, הופיע בעמק נוצרי צ'כי צעיר שדוף וממושקף, מלווה באמו, בשם יוזף שמידט. שמידט הוקסם משלוות החווה, מאישיותו הכובשת של בצנר ומעוצמת האמונה שלו, והפך ליד ימינו ולמתרגמו של הזקן.

בשנים ההן היו מטיילים ומתנדבים רבים מגיעים אל העמק ומתקבלים תמיד בסבר פנים יפות. הרמן היה פורש בפניהם את משנתו בהתלהבות ויוזף שמידט, שבינתיים למד עברית והפך ליוסף אלישע (אך לא התגייר), היה מתרגם את דבריו

בסבלנות אין קץ. על הקיר בסלון היה תלוי ציור שמן גדול של חזון אחרית הימים, ובו אשה יפה שעונה על מעקה מרפסת, צופה לעבר אחו פסטורלי שבו שוכבים יחדיו אריות, זאבים וכבשים.

מחול אחרון ופרידה

25 שנים חיו הרמן בצנר ויוסף אלישע יחד. הם הפכו את אדמותיהם לגן עדן ויחד התכוננו למלחמת גוג ומגוג. לקראת שנת 2000- בה אמורה היתה לפרוץ אותה מלחמה, ושבה אמור היה בצנר להיות בן 99 - כבר היתה שמיעתו חלשה, ורק את שפתיו של יוסף היה יכול לקרוא. יוסף טיפל בו כמו באב, עד שלא עמד יותר בנטל. המחשבה על החיים ללא הרמן, על היום שבו יישאר לבד, ועל מלחמת גוג ומגוג המתקרבת שאיתה יאלץ, אולי, להתמודד לבד, הכריעו אותו. בערב אפור של נובמבר, שישה שבועות לפני סוף האלף הקודם, התאבד יוסף. לנהג הקטר, לא רחוק מזכרון יעקב, לא היה סיכוי לבלום מול הדמות הדקה שרצה לכיוונו על הפסים. ברכבו, שננטש בקרבת מקום, נמצאה תעודת זהות בה נכתב: "יוסף אלישע, נוצרי, רחוב עמק השלום, יקנעם". בנוסף, נמצא מכתב ובו הוראות לטיפול באיש זקן בשם הרמן בצנר. אבל זה לא הועיל. בצנר הגלמוד מת כעבור כמה חודשים, בבית האבות של קיבוץ הזרוע. כעת עלולים גם העמק וגם החווה לגווע. הם, וכל מרבדי הכלניות של פארק רמת מנשה שסביבם, שטח המשמח לפחות מיליון ומאה אלף בני אדם בשנה, המטיילים בו בכלי רכב, אופניים, בכיסאות גלגלים (אזורים נגישים) וברגל. ישראלי אחד מכל שישה.

מטיילים חורגים לאלוהים

הדיירים החולמים מן האלף הקודם התחלפו בחולמים חדשים, אנשי עמותת לטם- 'לימודי טבע משולבים'. "בשנים האחרונות הקמנו במרחבי פארק רמת מנשה מסלולי טיול שמתאימים לאוכלוסיות עם צרכים מיוחדים. כבדי ראייה ושמיעה, בעלי נכויות פיסיות ופיגור שכלי ברמות שונות, מגיעים לכאן באלפים כדי לקחת חלק בפעילויות שאנחנו מארגנים. נדמה לי, שבמובן מסוים, אנחנו ממשיכים את דרכם של מקימי המקום ושהמרכז הזה אכן הפך לפיסת גן עדן בחייהם הלא פשוטים של רבים, אם תרצה בדומה לחזון מקימיו".

מהחווה מרכז זיו את פעילויות העמותה, שקבעה כאן את מושבה עוד לפני שבעלי הבית הקודמים הלכו לעולמם. "לפני שלקחו את הרמן לבית האבות, הוא היה מסתובב כאן, מחפש את יוסף, קורא לו שוב ושוב. אחרי שגם הוא מת, נכנסתי לראשונה לתוך המחסנים שלהם. מה שמצאתי שם, הוכיח לי שוב כמה גדולה יכולה להיות אמונתו של אדם. מצאתי שם 5-7 טונות של גרעיני חיטה, מאות קילוגרמים של מזון מיובש ואלפי ליטרים של דלק להפעלת משאבת המים. היו שם גם עשרות חולצות מקופלות בקפידה, עם פתקיות קטנות נעוצות בהן לגברים נשים וילדים, ערימות של סוללות, נרות, נורות, כלי תפירה פחיות שימורים... אין לי ספק, הם הכינו את תיבת נח שלהם במשך עשרות שנים, ובכל הרצינות למבול המתקרב".

מגידו

בתל מגידו חבויות יותר משלושת אלפים שנות היסטוריה בהן נבנו במקום 25 ערים שונות. מערכת המים התת קרקעית שנבנתה כדי לשמור על המים בימי מצור, היא מן הבולטים בממצאים שנתגלו בעיר הקדומה. מגידו, עיר שהפכה לסמל, היא אחת הערים המפורסמות ביותר במקרא. לידה נערך הקרב הראשון המוזכר במקורות (קרב סיסרא), והיא מקום הקרב האחרון בין כוחות הטוב והרע, ב"אחרית הימים" על פי חזונו של יוחנן במסורת הנוצרית. התל נחפר לראשונה בשנים 1903-1905 בידי גוטליב שומאכר, הנזכר במאמר על הטמפלרים בחיפה ([ראה קישור](#)).

מרכז צבאי

בימי דוד המלך הפכה מגידו לנחלת ישראל. בימי שלמה שימשה אחת מ-12 ערי המחוז (מלכים א' ד, יב), ועיר רכב מבוצרת (שם, ט, טו-יט). במבט על העיר, ניתן לדמיין את ארמון המלך שלמה, על שטח גדול מאוד, כיאה למקום מושבו של נציב מחוז עשיר בממלכת ישראל המאוחדת. אחרי התפלגות המלוכה הפכה מגידו לעיר חשובה בממלכת ישראל. בתקופת מלכות ישראל, המלחמות הקשות והמרות נגד המדינות הארמיות, והמלחמות (יחד עם המדינות הללו) נגד האויב המשותף העולה ממזרח - ממלכת אשור- שימשה כנראה מגידו כמרכז השיריון הגדול ביותר. מעל 500 סוסים שוכנו במקום, אומנו וציפו לאות.

הנדסת המים במגידו

גבעות רמות מנשה ופאתי עמק יזרעאל במערב, שם שוכנת מגידו, לא התברכו במים. כבר בתקופות קדומות נדרש פתרון לבעיית המים, בעיקר לשעת מצור בה שערי העיר סגורים על מנעול ובריח. נעשה מאמץ הנדסי מרשים כדי לפתור את בעיית המים. ככל הנראה נבנתה בעיר בימיו של אחאב מערכת מים תת קרקעית שהובילה אל המעיין. מתוך העיר הובילה אל המנהרה מערכת מדרגות. האתר המרשים ביותר בתל מגידו הוא מפעל המים של מגידו, והוא מהגדולים במפעלי המים הקדומים בישראל.

הומן מצרי

מגידו נזכרת לראשונה בתעודה מצרית מימי פרעה תחותמס ה-3 (המאה ה-15 לפנה"ס), בה מסופר על מלחמה בין פרעה למלכי כנען וראשיתה באלף הרביעי לפנה"ס. פרעה תחותמס, שייצב את השלטון המצרי במסעות מלחמה רבים, הצליח להשתלט בערמומיות על מגידו. עוד במסעו הראשון השיג פרעה תחותמס ניצחון מכריע על מגידו ועל ברית גדולה של מלכי כנען. המערכה במגידו היא הראשונה בהיסטוריה, על מהלכה נשמרו ידיעות מפורטות. בראש הברית של הערים המתמרדות עמדו מלך קדש ומלך מגידו. חילות הכנענים נאספו ליד מגידו, הצבא המצרי עבר במשך עשרה ימים

ממסילה במצריים עד עזה, הבסיס המצרי הראשי בכנען. לאחר 11 ימים נוספים הגיעו המצרים מעזה עד יחס שבשרון וכאן נועץ תחותמס במצביעיו כיצד להתקדם לעבר מגידו. מן השרון לבקעת מגידו, עמדו בפני המצרים שלושה נתיבים אפשריים: דרך אחת קצרה אך מסוכנת, בגלל המעבר בנחל קייני הצר, ושתי דרכים נוחות אך ארוכות יותר, דרך תענך בדרום ודרך צפת בצפון. פרעה בחר לנוע דרך נחל קייני מדרום למגידו ולמרות ששם לא נתקל בהתנגדות כנענית, התברר לו שהאגף הדרומי של חילות הרגלים הכנענים נמצא ליד תענך, ואגפם הצפוני מצפון למגידו, בוודאי בסביבות יוקנעם. נראה כי ההסבר לפרישת הכוחות הכנענים קשור בטקטיקה שהיתה מקובלת עליהם: הם לא סמכו על חיל הרגלים שברשותם, ועיקר מבטחם היה בהתקפת פתע על רכב האויב המוסתר. אילו היו המצרים מגיעים לתענך או ליוקנעם, היה חיל הרגלים הכנעני מתחיל בנסיגה מדומה וחיילות הרכב, שהסתתרו בקרבת מגידו, היו מסתערים במפתיע על האויב בשעת התקדמותו בעמק הפתוח.

הקרבת התקיים רק למחרת בואו של הצבא המצרי לבקעת מגידו. הרכב הכנעני הסתער על המצרים, שהיו ערוכים בשלושה אגפים, אבל אלה הדפוהו והפכו את מנוסתו למפלה מוחלטת. המצרים הרודפים היו כה קרובים לכנענים הנסוגים עד שמגיני מגידו פחדו לפתוח את שערי העיר בפני הנמלטים ומשכום בביגדיהם מעל החומה.

אלמלא עטו המצרים על שלל המחנה הכנעני שמחוץ למגידו, בוודאי היו כובשים את העיר עוד באותו יום. בתוך שללם הרב נמנו 924 מרכבות. מגידו עצמה נלכדה אחרי מצור של שבעה חודשים.

בהמשך מסעותיו הגיע תחותמס עד מיתני והביא את ארץ ישראל וסוריה כולה תחת שלטון מצריים.

בעקבות הניצחון במגידו נחקקו במקדש במצריים תבליטים בצורת "רשימה טופוגרפית" בה מתוארת שורה ארוכה של מלכי הערים הכבושות כשהם מובלים כשבויי פרעה ולצידם רשומים שמות עריהם.

תגלית במגידו: רואים בכבד

חיפוש תשובות בעזרת אובות וידעונים, אינה נוהג חדש. בעולם הקדום נחשב הכבד, בדומה ללב, למקום משכנם של הרגשות. ממצאים ארכיאולוגיים וטקסטואליים מלמדים כי בעבר נהגו בני-אדם "לראות בכבד": הם "חזו" את הגורל ואת העתיד על פי מצבו של כבד שנלקח מבעל חיים שהוקרב כקורבן. יסודו של מנהג הראייה בכבד, ככל הנראה, בהשקפה שהנפש שוכנת בכבד.

מימצא תבנית כבד שהתגלה במגידו שפך אור ולימד על תהליך הראייה שנעשה על ידי כהן דת, החל בבחינת קרביה של הבהמה (כבד בדר"כ), וכלה בהפרדת הכבד מיתר האיברים והנחתו על כף ידו השמאלית של הכהן או על גבי המזבח. הכהן היה מתבונן היטב בכבד ועל פי צורתו והקווים שנוצרו בו, היה מנחש או פותר שאלה מסוימת. כדי ללמד כוהנים את מלאכת הראייה בכבד, הועתקו הכבדים לתבניות העשויות טיין, ולעיתים אף נחרטו הסברים בכתב יד על גבי תבניות אלה.

תיאור מאלף של תהליך קבלת ההחלטות אצל נבוכדנצר מלך בבל (מחריב הבית ראשון), שביקש לכבוש הן את ירושלים והן את רבת עמון מצוי בספר יחזקאל. כאשר הגיע לפרשת דרכים ונאלץ להחליט לאן לגשת תחילה- לירושלים או לרבת עמון- נעזר המלך במאגיה שעמדה לרשותו, בין היתר ראייה בכבד. "כי עמד מלך בבל אל-אם-הדרך בראש שני הדרכים לקסם קם, קלקל בחיזים, שאל בתרפים ראה בכבד" (יח', כ"א, 26- יחזקאל)

בימי ההתנחלות הישראלית הייתה מגידו אחת הערים הכנעניות החזקות בעמק והיא אף נזכרת בשירת דבורה "אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגידו". ביחד עם חצור וגזר, ביצר אותה שלמה המלך, והיא נמנתה עם ערי נציבות החמישית.

בראשית האלף השלישי לפני סה"נ כבר הייתה העיר מבוצרת בחומות אדירות, ואלף שנים אחר כך הפכה להיות אחד ממרכזי השלטון המצרי בכנען. ערכה האסטרטגי לא סולא בפז: היא חלשה על קצה נחל עירון בלב "דרך הים" הקדומה, שהוליכה ממצרים לדמשק.

על מגידו עברו כל התהפוכות שפקדו את ארץ ישראל:

בשנת 924 כבש פרעה שישק את מגידו, אך העיר שיקמה את ביצורה והמלך אחאב הפך את מגידו לעיר רכב חשובה. בשנת 732 לפני סה"נ נכבשה העיר בידי תגלת פלאסר השלישי, מלך אשור.

כאשר יצא המלך יאשיהו, בראש צבאו לבלום את פרעה נכה, הוא מצא את מותו במגידו; אירוע זה מציין את תקופת פריחתה האחרונה של העיר, שנעזבה לאחר התקופה הפרסית.

לא קיימים מקומות רבים בארץ, שערכם האסטרטגי ברור כל כך, על דרך הים, במבוא לעמק יזרעאל.

בחזון יוחנן בברית החדשה מסופר כי בארמגדון (הר מגידו) תיערך מלחמת גוג ומגוג - הקרב האחרון באחרית הימים, בין כוחות האור והחושך שלאחריו יבוא שלום על הארץ: " **ויאסף אתם אל-המקום הנקרא בעברית הר מגדון**" (חזון יוחנן טז).

לדעתי מקורו הרעיוני הוא בישו עצמו, שבגודלו בנצרת מצפון, היה רואה את מגידו מידי יום מצידו השני של עמק יזרעאל! הוא קורא בתנ"ך על הפאר, המלחמות, ההרס משך הדורות. יוחנן האוונגליסט לוקח את הסיפור הזה קדימה ונותן מקום פיסי לאחרית הימים.

הבמה והמוחרקה

בחפירות שנערכו בה נתגלתה במה עגולה גדולה בה היו עורכים טקסים לאלה אם שנקראה "בעלת מגידו". בבמה נמצאו פסלונים של האלה ופסלים של יונה (סמל של האלה). מראש התל ניתן לראות את מתחם המקדשים החפור ובמרכזו הבמה העגולה שקוטרה כ-10 מטר, וגובהה כ-2 מטר. אם ננסה לחקות את הקדמונים ולעלות אל הבמה מהמדרגות, נגלה דבר מוזר: כשעולים אל הבמה, רק משאנחנו נמצאים למעלה, נגלה מעבר לרכס הגבעות הסמוך פסגתו הרחוקה והמיוחדת של הר המוחרקה, שכמו מציצה מעבר לגבעות הקרובות. הכיוון של הר המוחרקה הוא כיוון העלייה לבמה; לפני העלייה לבמה, לא נראית פסגת המוחרקה, אך לאחר העלייה למרומי הבמה היא מציצה מעבר לרכס הגבעות הקרוב, בכיוון בו עלינו.

כיוון של הבמה אל הר המוחרקה איננו אקראי: בנוסף לכך שהמוחרקה היה מקודש, הרי שביום הארוך שבשנה נראתה ממגידו השמש שוקעת על הר המוחרקה; שקיעת השמש סימלה בימי קדם, וגם בקבלה כיום, את הזיווג של הזכרי – השמש עם הנקבי – האדמה.

פסיפס בכלא מגידו

בשנת 2005 בעת עבודות בניה בכלא מגידו (סמול לצומת מגידו), נחשפה כנסיה ביזנטית מפתיעה, שהיא ככל הנראה הכנסייה הראשונה בעולם! הנצרות כדת מדינה הוכרזה בשנת 324 לספירה על ידי קונסטנטינוס. כנסיה זו קודמת, ככל הנראה, למועד זה. במקום נתגלתה רצפת פסיפס מרשימה של מבנה, ובמרכזו בסיס רבוע גדול, ששימש, כפי הנראה, להנחת שולחן / מזבח. בסמוך נתגלו שני דגים בתוך מסגרת, וכתובות המעידות על נוכחות של נוצרים במקום. המבנה מתוארך לסוף מאה 3 או ראשית מאה 4, קרי ערב הפיכת הנצרות לדת מותרת!

יתכן וזהו אחד ממבני ה"דומוס אקסליה" (כנסיית בית) הקדומים בעולם!

למרות חשיבות הממצא, האתר אינו פתוח לקהל.

תודות :
לעמיר שלום על העריכה.
עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)
להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)
להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)
למזג אויר במנחת : [לחץ כאן](#)
למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)